

DEZVOLTAREA COMPORTAMENTULUI TOLERANT ÎN CLASELE INCLUZIVE

**PERETEATCU MARIA, conferențiar universitar, doctor,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Republica Moldova**

Abstract: *The article presents a small study on tolerant behavioral skills development in inclusive classes. In this regard, I asked for more students' opinion on their degree of acceptance of children with ESCs in classes. On the basis of the results obtained were developed some activities focused on the formation of tolerance at young students towards people with disabilities.*

Key words: *inclusive classes, tolerance.*

În jurul nostru observăm în fiecare zi oameni diferiți. Aceste diferențe nu se referă doar la înălțime, forma fizică, conturul feței, culoarea pielii, ci, mai ales la felul de manifestare al fiecăruia, la calitatea muncii sale. De asemenea, aceste diferențe sunt constatate și la nivel intelectual, nivel de care depinde în cea mai mare măsură reușita sau nereușita unei activități.

Fiecare elev este unic și are valoarea sa, indiferent de problemele pe care le prezintă în procesul de învățare școlară.

În viziunea UNESCO, unul dintre cei patru piloni ai învățării este acela de „a învăța să trăiești împreună cu alții”, ceea ce implică o nouă viziune asupra educației în sensul formării și consolidării deprinderilor, abilităților de relaționare pozitivă cu ceilalți, de respectare a pluralismului și diversității. Potrivit Declarației de la Salamanca, „școlile trebuie să recunoască și să răspundă diferitelor nevoi ale elevilor, să permită stiluri și ritmuri diferite de învățare, precum și să asigure o educație de calitate prin intermediul unor programe adecvate de învățare, unor aranjamente organizaționale, tehnici de predare, folosirea resurselor și parteneriat cu comunitățile” [8].

În ultimii ani, sistemul educațional din Republica Moldova a trecut prin mai multe reforme, care au avut drept scop transformarea școlii „tradiționale”. Elevul nu mai poate fi considerat o problemă, dacă nu se adaptează ritmurilor propuse de învățarea școlară. El este un model de învățare, expresie și dezvoltare. Politicile și strategiile naționale au la bază ideea de educație pentru toți. Educația incluzivă se referă la integrarea în structurile învățământului general a elevilor cu CES pentru a oferi un climat favorabil dezvoltării armonioase și cât mai echilibrate a acestor categorii de copii [7].

Egalitatea de șanse are la bază asigurarea participării depline a fiecărei persoane la viață economică și socială, fără deosebire de origine etnică, sex, religie, vârstă, dizabilități sau orientare sexuală. Din păcate, în Republica Moldova nivelul de toleranță față de persoanele din grupurile vulnerabile și marginalizate este sporit, iar cantitatea și negativismul stereotipurilor corelează și cu distanța socială față de grupurile respective. Despre toate acestea s-a discutat în cadrul unei mese rotunde pe marginea „Studiului

privind percepțiile și atitudinile față de egalitatea în Republica Moldova”. Studiul scoate în evidență o serie de elemente importante a percepției publice asupra problemelor egalității și nediscriminării în Republica Moldova [1].

O primă constatare a studiului este că discriminarea anumitor grupuri de persoane nu este percepută de cetățeni printre cele mai stringente probleme în țara noastră, urmată de faptul că aceiași cetățeni manifestă un grad sporit de intoleranță față de grupurile de persoane vulnerabile și marginalizate. Printre grupuri vulnerabile față de care se manifestă un grad sporit de intoleranță sunt și persoanele cu dizabilități, inclusiv cele cu dizabilități fizice și intelectuale. Astfel, reieșind din cele constatate problema cercetării este formarea toleranței la elevii mici față de persoanele cu dizabilități.

Scopul cercetării constă în formarea toleranței elevilor mici față de persoanele cu dizabilități.

Toleranța este interpretată diferit în limbile popoarelor lumii. Prezentăm în continuare semnificația acestui termen în limbile: română - toleranță – faptul de a accepta, a respecta, a rezista, îngăduință; limba franceză tolerance – acceptarea modului diferit de a gândi și acționa; limba spaniolă tolerancia – capacitatea de a accepta idei și păreri diferite de cele proprii; limba engleză tolerance – disponibilitatea de a fi îngăduitor, răbdător în raport cu alte idei; limba rusă толерантность – calitatea de a răbda ceva sau pe cineva, a fi stăpân pe sine, a fi rezistent, a accepta, a ține cont de părerea altora [2].

Dicționarul explicativ al limbii române definește „toleranța” ca: îngăduință, indulgență, faptul de a tolera, iar pentru verbul tranzitiv „a tolera”, oferă următoarele explicații: a îngădui, a permite, a admite, a suporta, a trece cu vederea. Familia acestui cuvânt este: tolerabil, tolerant, toleranță, tolerantism, tolerare. [5].

Toleranța este respectul, acceptarea și aprecierea bogăției și diversității culturilor lumii noastre, expresiilor de exprimare a calității noastre de ființe umane, încurajată prin cunoașterea, deschiderea spiritului, comunicație și libertatea gândirii, conștiinței și credinței. Toleranța este armonia în diferențe, este o cultură a păcii, semnificând acceptarea faptului că ființele umane, prin comportamentele și prin valorile lor, au dreptul de a trăi în pace. În lumea modernă, toleranța e mai necesară ca oricând, deoarece trăim într-o vreme marcată de accelerarea mobilității, comunicației, integrării și interdependenței populațiilor. Promovarea toleranței și modelarea atitudinilor față de diferite opinii în sensul unei deschideri reciproce și al solidarității urmează să aibă loc în școală prin intermediul educației [6, p. 90].

Studiile din domeniul psihopedagogiei operează cu termenii toleranță activă exprimată prin implicare în viața și acțiunile de realizare a intereselor altora, atitudini de cooperare și coparticipare, de respect și tendință binevoitoare de conviețuire. În acest context este necesar să subliniem că semnificațiile enumerate descriu, în mod special, umanismul relațiilor sociale, caracterizate prin dialog și înțelegere reciprocă, comunicare interpersonală constructivă.

Scopul: Determinarea nivelului formării reprezentărilor elevilor mici din perspectiva toleranței

Chestionarul de apreciere a reprezentărilor elevilor despre toleranță conține întrebări prin care am intenționat să aflăm dacă elevii au reprezentări clare despre persoanele cu dizabilități, acceptarea lor în școală și în sălile de clasă. Întrebările din

chestionar sunt formulate pentru a afla care dintre categoriile toleranței sunt cunoscute elevilor și dacă acestea sunt satisfăcătoare în pregătirea elevilor pentru viața socială.

Ne referim, de fapt, la gradul de tolerantă a acestora, la orientarea gândirii tolerante pe direcția comunicării bazate pe inteligență emoțională, care creează reale premise pentru extinderea în comunitatea școlară a valorilor toleranței.

Datele experimentului de constatare realizat de noi pe un eșantion de 49 de elevi din clasa a III (24 de elevi din clasa experimentală și 25 de elevi din clasa de control) cu scopul de a determina atitudinea acestora față de persoanele cu dizabilități, precum și de a identifica factorii care determină respondenții să nu accepte copii cu CES în școala de masă. sunt reflectate în tabelul 1 și figurile 1,2.

Tabelul 1. Factorii ce determină neacceptarea copiilor cu CES în școala de masă

	Afirmația	Elevi CE - 24		Elevi CC - 25	
		da	nu	da	nu
1.	Doresc/ nu doresc să am coleg de clasă un copil cu CES	33,33%	66,67%	40%	60%
2.	Doresc/nu doresc să prietenesc cu copii cu CES	37,50%	62,50%	36%	64%
3.	Mă tem /nu mă tem că prezența copilului cu CES va influența reușita mea școlară	54,17%	45,83%	60%	40%
4.	Mă tem/ nu mă tem că învățătorii / administrația școlii vor oferi prea multă atenție copilului cu CES, în detrimentul celorlalți copii	58,33%	41,67%	56%	44%
5.	Cred/ nu cred că locul unui copil cu CES este în școală	37,50%	62,50%	36%	64%
6.	Copiii pot să-l jignească	62,50%	37,50%	56%	44%

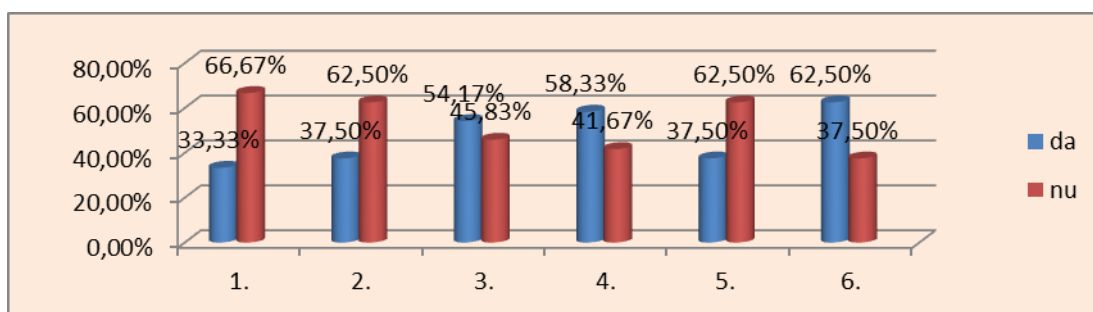

Figura 1. Gradul de acceptare a copiilor cu CES în clasa experimentală

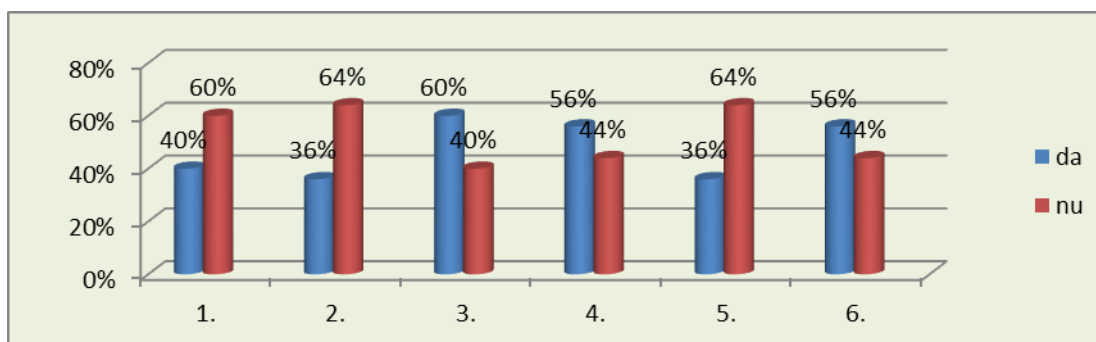

Figura 2. Gradul de acceptare a copiilor cu CES în clasa de control

Datele experimentului de constatare realizat de noi demonstrează:

- Atât în clasa experimentală, cât și în clasa de control 66,67% și 60% nu doresc să aibă ca coleg de clasă un copil cu CES; Credem că lipsa directă de contact cu copii cu dizabilități este unul din factorii determinanți ai oponentei la incluziunea acestora în sistemul de învățământ obișnuit;

- Este îngrijorător faptul că mai mult de jumătate din copii 62,50% și 64% nu doresc să aibă prieteni printre copiii cu CES, probabil că copii nu cunosc particularitățile de dezvoltare a copiilor cu CES;
- Ca un dezavantaj pentru copiii tipici este scăderea calității procesului de studiu în urma incluziunii în clasa a unui copil cu CES. Pentru această idee pledează 54,17% și 60% din elevi.
- 58,33% și 56,% din elevi au o frică față de faptul că învățătorii / administrația școlii vor oferi prea multă atenție copilului cu CES, în detrimentul celorlalți copii ;
- Majoritatea copiilor 62,50% și 64% nu cred că locul unui copil cu CES este în școală. La general incluziunea copiilor cu deficiențe în școli de masă nu este acceptată de majoritatea respondenților;
- Cu referire la copiii cu dizabilități principalul risc perceput de 62,50% și 56% sunt posibilele tratamente ofensatoare, jignitoare la adresa acestora de către alți copii.

Astfel, unii elevi sunt împotriva incluziunii educaționale a copiilor cu CES. Elevii care nu acceptă copiii cu CES, în calitate de colegi de bancă, de clasă sau de școală sunt influențați de teama de a le modifica reușita școlară; de atenția mai puțină din partea profesorilor, de frica de atitudinea altor colegi.

În **concluzie** am putea menționa următoarele:

- La etapa experimentului de constatare gradul de acceptare a copiilor cu CES în clasa este destul de scăzut;
- Se constată elemente de intoleranță, discriminare și excludere generate de originea deficiențelor fizice sau mentale, apărute din cauza lipsei de informație;
- Cea mai bună soluție pentru un sistem educativ care să răspundă nevoilor tuturor elevilor se dovedește a fi educația incluzivă, caracterizată prin următoarele principii: dreptul fiecărui elev la educație pe baza egalității șanselor; nici un elev nu poate fi exclus din educație sau supus discriminării pe motive de rasă, religie, culoare, etnie, sex, limbaj, dizabilități; școala se adaptează la nevoile elevilor; diferențele individuale între elevi constituie o sursă de bogăție și diversitate, și nu o problemă. Școala incluzivă are la bază un curriculum adaptat în raport cu nevoile copiilor.
- Educația incluzivă este valoroasă pentru că fiecare elev este împreună cu ceilalți elevi și poate colabora cu aceștia. Profesorul are datoria de a încuraja acest lucru pentru a evita discriminarea /izolarea elevilor cu CES. Profesorul trebuie să explice celorlalți copii de ce unii dintre colegii lor se comportă altfel. Diversitatea trebuie recunoscută și respectată. Copiii pot fi lăsați să se autodescopere și să descopere singuri modul în care vor lucra împreună cu colegii lor. Cel mai mare obstacol în calea incluziunii este atitudinea negativă.
- Realizarea cu succes a educației incluzive prevede întâi de toate stabilirea barierelor în procesul de implementare și înlăturarea lor, schimbarea și adaptarea continuă a sistemului educațional pentru a răspunde diversității copiilor și nevoilor ce decurg din aceasta, oferirea unei educații de calitate tuturor în contexte integrate și în medii de învățare comună.

În continuare vom prezenta unele aspecte de formare a toleranței față de persoanele cu dizabilități.

Toleranța uneori e percepută ca noțiune abstractă. Intoleranța însă e ceva aproape palpabil, ea poate fi observată ușor, mai ales atunci când atentează la drepturile omului.

Toleranța e o atitudine, iar, vizavi de persoanele cu dizabilități intelectuale, ea reprezintă capacitatea de a recunoaște și a respecta convingerile și felul lor de a fi și de a acționa. Toleranța nu înseamnă resemnare sau cedare. Ea este antonimul violenței.

A tolera persoanele cu dizabilități nu înseamnă să-ți fie milă de ele. Înseamnă să le accepți așa cum sînt, să crezi în potențialul lor și să le ajuți să-l valorifice. Toleranța se bazează pe acceptarea diferențelor și pe respect.

Cum se manifestă toleranța:

- Limbajul. Absența epitetelor, a adjectivelor sau a verbelor negative care descriu persoanele.
- Egalitate. Egalitatea între persoane, accesul egal la serviciile sociale, activitățile publice, oportunități economice și educaționale pentru toate grupurile comunitare.
- Relații sociale. Respectul mutual pentru demnitatea umană a tuturor.
- Procese politice. Democrația, oportunități egale de participare la viața politică.
- Evenimente comunitare sau istorice. Sensibilitatea în fața unei cauze istorice sau a unei sărbători naționale. Astfel de evenimente contribuie la unificarea grupurilor.
- Cooperare între grupuri. Identificarea scopurilor comune și a soluțiilor la problemele publice, dezbătute de întreaga comunitate.

Din curriculum "Educație pentru toleranță" ne-am axat asupra capitolului IX.

Subiectele abordate:

1. Toleranța față de copiii cu dizabilități
2. Atitudinea față de persoanele cu dizabilități.
3. Dar nu suntem toți la fel!
4. Toleranța față de copiii cu dizabilități.
5. Incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități.
5. Să-i ajutăm pe cei mai triști ca noi [3,4].

Toate subiectele nominalizate mai sus au fost realizate prin cadru ERRE. Vom prezenta un exemplu:

Subiectul: Convenția ONU privind Drepturile Copilului

Subcompetențe: Prevenirea conflictelor care apar, deseori, ca urmare a diferențelor dintre persoane

Obiective operaționale

- să denumească instituțiile care pot interveni în soluționarea problemelor de ordin personal și interpersonal
- să acționeze pentru respectarea drepturilor copilului - să participe la soluționarea problemelor ce privesc propria dezvoltare

EVOCARE

Activitatea 1.

Se scrie pe tablă cuvîntul COPIL. Li se cere elevilor să numească activități pe care ei au dreptul să le facă acasă sau la școală. Fiecare răspuns se scrie pe tablă în jurul cuvîntului COPIL. Li se cere apoi copiilor să numească activități pe care trebuie să la facă ei acasă sau la școală. Se scriu ideile astfel încît să poată fi grupate apoi pe drepturi și responsabilități.

Ciorchinele: 10 minute

REALIZAREA SENSUIUI

Activitatea 2.

Explicația învățătorului. Convenția privind Drepturile Copilului este o înțelegere comună între țările care și-au asumat obligațiunea de a respecta și proteja drepturile copiilor. În acest document sunt înscrise toate drepturile copilului. Copiii cu dizabilități, ca și ceilalți copii, au dreptul la educație, dreptul la odihnă și joacă, dreptul la familie, dreptul la un nume etc.

Explicația: 5 minute

Activitatea 3.

Învățătorul oferă elevilor pentru lectură următorul text: Vasilică a împlinit 7 ani și visul său este să meargă neapărat la școală. El nu se poate mișca de sine stătător, de aceea folosește un scaun cu roțile. Bunica, care are grijă de el, i-a spus că nu va putea urma școala, deoarece ea se află la o distanță mare și nu dispune de rampe.

Întrebări adresate elevilor:

1. Ce drepturi ale lui Vasilică sunt încălcate?
2. Ce trebuie de făcut ca să fie respectate drepturile lui Vasilică?
3. În ce mod sînt respectate drepturile copilului în clasa și în școala voastră?
4. Ce putem face pentru copiii ale căror drepturi sunt neglijate?
5. Redactează o compunere pe tema: „Toți copiii sunt egali în drepturi”.

Explicarea cuvintelor:

Neapărat: în mod necesar; cu orice preț, numai decît.

Rampă: construcție care permite deplasarea în scaunul rulant

Lectura Discuție dirijată 10 minute

REALIZAREA SENSULUI

Activitatea 4.

Elevii sunt împărțiți în 5 grupe. Fiecare grup primește o povestioară care sugerează un drept al copilului și are sarcina de a reprezenta printr-un desen povestioara primită și de a-i da un titlu sugestiv:

Grupa nr.1 primește următoarea povestioară: Maria are o surioară nou-născută. Tatăl ei și mama au hotărît să-i dea numele Ana. Azi tata a adus certificatul de naștere al micuței. De acum familia lor mai are un membru: Ana Vasilache.

Grupa nr. 2 primește următoarea povestioară: Este prima zi de școală. Marin merge la școală cu ghiozanul plin de caiete. Doamna învățătoare îi va da manualele necesare și îl va ajuta să pătrundă în tainele minunate ale învățaturii.”

Grupa nr.3 primește următoarea povestioară: Alina este bolnavă. Are febră și tușește foarte tare. Părinții ei sunt tare îngrijorați. Tatăl fetei sună la Serviciul de ambulanță și solicită venirea unui medic. Salvarea sosește imediat. Doctorul o consultă pe fetiță și îi prescrie medicamentele necesare.

Grupa nr. 4 primește următoarea povestioară: După școală, Sorin și-a făcut temele. Acum el iese afară împreună cu prietenii săi. Și-a luat mingea și bicicleta. Se va bucura de frumusețea zilelor de primăvară.”

Grupa nr. 5 primește următoarea povestioară: „Azi în clasa noastră a venit un coleg nou. Se numește Mihai. El are o dizabilitate fizică și folosește scaunul rulant. Mihai este colegul nostru.”

Turul galeriei 20 minute

Elevii vor realiza desene. După terminarea acestuia, toate desenele sunt expuse în fața clasei.

După afișarea desenelor fiecare grupă explică desenul realizat, precizând dreptul sugerat de text și motivând alegerea titlului.

Concluzii:

Programul experimental a fost conceput pentru formarea toleranței față de persoanele cu dizabilități. La baza elaborării programului s-a ținut cont de ideile sintetizate din analiza literaturii de domeniu și a datelor experimentale colectate la etapa de constatare.

În rezultatul organizării și desfășurării experimentului formativ la elevi s-au dezvoltat capacitatea de a se identifica ca persoană, în diferite grupuri (familie, școală, prieteni etc.); de a argumenta unicitatea persoanei și de a manifesta respect față de sine și de ceilalți.

Elevii s-au exersat în identificarea copiilor cu diverse tipuri de dizabilități și în aplicarea unor reguli de conduită prin care se poate manifesta solidaritatea față de acești copii; s-a format capacitatea de a accepta diferențele dintre persoane și de a acționa pentru respectarea drepturilor copilului și de a demonstra modele de comportament tolerant față de persoanele cu dizabilități demne de urmat.

În cadrul organizării și desfășurării activităților s-au utilizat următoarele metode și tehnici de lucru: discuții în baza textelor și imaginilor; exerciții de descriere a propriei persoane în relație cu ceilalți; exerciții de recunoaștere a diferențelor și unicității persoanelor; studiul de caz; jocuri de rol; exerciții de dialog în baza unor situații reale, imaginare; exemplul; discuții de grup despre importanța respectării regulilor de comportament în diferite situații; povestiri orale; jocuri didactice; simularea situațiilor de comunicare și comportare în diferite circumstanțe etc.

Referințe bibliografice:

1. Bariere de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități din Republica Moldova. Studiu Sociologic// Centrul de Asistență Juridică pentru Persoane cu Dizabilități. Chișinău, 2011.
2. CRAMARENCO, C. *Toleranță - Comunicare - Relaționare*. Sibiu: 2010. 160 p.
3. Curriculum la Dirigenție, Clasele I-IV, Chișinău, 2007
4. Curriculum la disciplina Educație civică, clasele I-XII, Chișinău, 2009
5. Dicționar explicativ al limbii române. București 2003. 1900 p.
6. NECULAU, B. C. Nevoia de educație interculturală astăzi, calea spre o societate tolerantă. În: *Toleranța-cheia ce deschide calea spre o lume nouă, a unității prin diversitate*. Simpozion internațional. Iași: Ed. Spiru Hret, 2011.
7. PERETEATCU, M., ZORILLO, L., Educația incluzivă în școală, Chișinău, 2011
8. VĂIDEANU, G. UNESCO 50. București, 1996. 196 p.